

Katarzyna Krziskowska*

Zasady postępowania dowodowego w sprawach gospodarczych w świetle ostatnich nowelizacji kodeksu postę- powania cywilnego. Część 1

[Rules of Evidence in Commercial Cases in Light of Recent Amendments to the Code of Civil Procedure. Part 1]

Abstract

The reinstatement of separate proceedings in commercial cases under the Act of 4 July 2019 amending the Code of Civil Procedure Act and certain acts did not mean a mechanical reinstatement of the provisions that were in force until 2 May 2012. The procedural material in these proceedings is concentrated in a system of evidence preclusion, supplemented by elements of the judge's discretionary power. The harsh consequences of preclusion are mitigated by the use of salvatory clauses, in which a system of secondary preclusion is adopted. As a general rule, evidence should be submitted by the parties in the statement of claim or statement of defence, which applies to a party represented by a qualified attorney; however, a system of procedural instructions was applied to a party not so represented. Despite the amendment of the rules of separate proceedings, there is an urgent need to modify Article 458⁵ § 1 of the Code of Civil Procedure by extending the obligation of the defendant to provide all claims and evidence on pain of their omission also when the first pleading of the defendant after service of the copy of the statement of claim is an appeal, e.g. in the form of an objection or charges against an order for payment. Interpretation doubts are also raised by other provisions of Section IIa, including Article 458¹ § 1 sentence 2 of the Code of Civil Procedure, which does not completely prevent the crossing of proceedings in commercial cases with proceedings involving consumers and therefore requires further amendment. The above-mentioned issues are discussed further in the article, together with proposals for certain solutions.

Keywords: separate proceeding in commercial cases, concentration of procedural material, preclusion of evidence, judicial management of proceedings.

* **Katarzyna Krziskowska** – sędzia Sądu Okręgowego w Katowicach, Uniwersytet Śląski w Katowicach (afiliacja), wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury / Judge of the Regional Court in Katowice, University of Silesia in Katowice (affiliation), lecturer at the National School of Judiciary and Public Prosecution; <https://orcid.org/0009-0001-4077-5164>; k.krziskowska@op.pl.

Wprowadzenie

Zmiana przepisów kodeksu postępowania cywilnego – wprowadzona ustawą z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ – i przywrócenie od 7 listopada 2019 r., po ponad siedmiu latach, odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych miało w zamyśle ustawodawcy stanowić remedium na przedłużające się procesy z udziałem przedsiębiorców, a także usprawnić postępowanie w takich sprawach. Według projektodawcy udział w tych procesach profesjonalnych podmiotów umożliwi nałożenie na nich surowszych wymagań i rygorów procesowych oraz pozwala na założenie z góry pewnych ograniczeń przedmiotowego i podmiotowego zakresu postępowania².

Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych jest obecnie jednym z kilkunastu postępowań odrębnych zaliczanych do grupy postępowań przyśpieszonych. Ustawodawca nie zdecydował się na pełne przywrócenie zniesionego 3 maja 2012 r.³ modelu postępowania w sprawach gospodarczych, jednak zachował większość uprzednio zastosowanych rozwiązań, w tym koncentrację materiału procesowego pochodzącego od obu stron postępowania na możliwie najwcześniejszym stadium postępowania⁴. Przyśpieszeniu rozpoznawania spraw gospodarczych mają służyć – oprócz wyłączenia możliwości zgłoszenia powództwa wzajemnego i przekształceń podmiotowych, a także ograniczenia przekształceń przedmiotowych czy postulatu rozpoznania sprawy w terminie 6 miesięcy od dnia złożenia odpowiedzi na pozew (zob. art. 458⁸ k.p.c.) – przyjęte przez ustawodawcę reguły postępowania dowodowego w tego rodzaju sprawach.

Wprowadzone przepisy odnośnie do etapu rozpoznawczego zawierają nowe rozwiązania, dotychczas nieznanne polskiej procedurze cywilnej – np. regulację umowy dowodowej (art. 458⁹ k.p.c.) – lub też odmienności od uprzednio stosowanych, w tym ograniczenia w przesłuchaniu świadków (art. 458¹⁰ k.p.c.) albo możliwości wykazywania czynności strony w inny sposób niż dokumentem (art. 458¹¹ k.p.c.), zamiast obowiązującego w poprzednim postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych ogranicze-

¹ Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.

² Uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019, druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 95, <https://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 12.04.2024].

³ Na podstawie ustawy z 16 września 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r., poz. 1381).

⁴ Zob. A. Machnikowska [w:] A. Machnikowska (red.), System postępowania cywilnego, tom 6. Postępowania odrębne, Warszawa 2022, ss. 171 i 172; M. Sieńko, Nowe modele koncentracji materiału procesowego [w:] P. Ryłski (red.), Reforma czy kolejna nowelizacja k.p.c.? Uwagi na tle ustawy z 4.07.2019 r. zmieniającej k.p.c., Warszawa 2020, s. 33; T. Zembrzusi, Koncentracja materiału procesowego – w poszukiwaniu właściwej drogi [w:] M. Dziurda, T. Zembrzusi (red.), Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian, Warszawa 2021, s. 64.

nia dotyczącego przesłuchania stron, wynikającego z treści uchylonego art. 479^{14b} k.p.c.

Po ponad trzech latach od wprowadzenia do kodeksu postępowania cywilnego przepisów działu IIa w części pierwszej księgi pierwszej w tytule VII dokonano ponownej zmiany niektórych przepisów tego działu ustawą z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw⁵. Przy omawianiu przyjętego przez ustawodawcę systemu koncentracji materiału dowodowego w sprawach gospodarczych szczególnie istotna wydaje się zmiana art. 458⁴ k.p.c., dotyczącego udzielania pouczeń stronie niezastępowanej przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego. Stosownie bowiem do art. 458⁵ § 2 k.p.c. wraz z doręczeniem pouczenia przewodniczący wzywa stronę, by w wyznaczonym terminie, nie krótszym niż tydzień, powołała wszystkie twierdzenia i dowody – co stanowi jeden z istotnych elementów przyjętego w tym postępowaniu systemu koncentracji materiału procesowego.

Powołana nowelizacja stanowiła odpowiedź na krytykę, jakiej w doktrynie poddano m.in. treść powołanego przepisu co do multiplikacji udzielanych pouczeń i sposobu ich udzielania⁶, ale nie rozwiązała wszystkich wątpliwości dotyczących zakresu i sposobu stosowania przepisów odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych. Wątpliwości te dotyczą przyjętego przez ustawodawcę w tym postępowaniu systemu koncentracji materiału dowodowego i tego, czy zastosowano w nim zasadę ewentualności, przyczyn i skutków braku wyraźnego zastrzeżenia prekluzji zarzutów, braku przeniesienia rozwiązań zastosowanych w uprzednio obowiązujących art. 479^{14a} i 479¹⁸ § 3 k.p.c., sposobu, w jaki „podlegają pominięciu” spóźnione twierdzenia i dowody, a także realizacji przez strony uprawnienia do powołania dalszych twierdzeń i dowodów mimo upływu terminów przewidzianych w art. 458⁴ § 1–3 k.p.c. Problemy interpretacyjne wywołuje ponadto treść nowo wprowadzonych art. 458⁹–458¹¹ k.p.c. Sposobem rozwiązania większości problemów powstających w praktyce sądowej na tle stosowania powołanych przepisów wydaje się sędziowskie kierownictwo nad postępowaniem – z wykorzystaniem doświadczenia i specjalistycznych kwalifikacji sędziów sądów gospodarczych – umożliwiające poczynienie ustaleń faktycznych zgodnych z zasadą prawdy (materialnej), przy zachowaniu zasady formalizmu tego postępowania⁷.

⁵ Dz.U. z 2023 r., poz. 614.

⁶ Zob. T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1–458⁶, Warszawa 2023, art. 458⁴, Nb 5 i 7; J. Gudowski [w:] T. Zembrzusi (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe, Komentarz do zmian, tom 1, Warszawa 2020, art. 458⁴, Nt 5; P. Feliga [w:] P. Ryłski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2022, art. 458⁴, Nb 19.

⁷ Na powyższe zwraca uwagę A. Machnikowska [w:] A. Machnikowska (red.), System..., s. 180, wskazując równocześnie – za innymi przedstawicielami doktryny – że zasada prawdy nie powinna [...] zawierać przymiotnika, chociaż jest on używany do wypuklenia różnicy między koncepcją prawdy formalnej a koncepcją prawdy obiektywnej w postępowaniu cywilnym; H. Dolecki, Postępowanie cywilne, Warszawa 2006, s. 46;

Celem opracowania jest omówienie głównych rozwiązań powołanej regulacji w zakresie reguł postępowania dowodowego w sprawach gospodarczych oraz próba znalezienia odpowiedzi na pojawiające się pytania odnośnie do wykładni i stosowania tych przepisów w praktyce orzeczniczej. Wypracowany dotychczas w sądach powszechnych model stosowania tych przepisów pozwala na postawienie tezy, że co najmniej jeden z przepisów działu IIa – art. 458⁹ k.p.c. – okazał się zbędny i powinien zostać uchylony, gdyż strony nie są skłonne do zawierania umów dowodowych, niektóre zaś, jak np. art. 458¹⁰ i 458¹¹ k.p.c., są interpretowane i stosowane w sposób wypaczający ich sens, co z pewnością nie przyczynia się do sprawności postępowań gospodarczych. Ustawodawca powinien zatem przemyśleć ich doprecyzowanie w zakresie klauzul salwatoryjnych lub usunięcie z kodeksu postępowania cywilnego. Ponadto, mimo kolejnych nowelizacji, istnieje pilna potrzeba modyfikacji art. 458⁵ § 1 k.p.c. przez rozszerzenie obowiązku podania przez pozwanego wszystkich twierdzeń i dowodów – pod rygorem ich pominięcia – także wówczas, gdy pierwszym pismem procesowym pozwanego po doręczeniu odpisu pozwu jest środek odwoławczy, np. w postaci sprzeciwu albo zarzutów od nakazu zapłaty. Należy również wyeliminować ryzyko krzyżowania się postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem z udziałem konsumentów – albo przez uzupełnienie art. 458¹ § 1 zd. 2 k.p.c. o sprawy, o których mowa w art. 458² § 1 pkt 7 k.p.c., jeżeli jedną ze stron jest konsument, albo przez doprecyzowanie zasad pierwszeństwa w stosowaniu przepisów tych dwóch postępowań odrębnych, gdyż może to mieć istotny wpływ na przebieg postępowania dowodowego w takich sprawach.

W pierwszej kolejności wypada przy tym przedstawić w ogólnym zarysie znane systemy koncentracji materiału procesowego i odmienności, jakie wprowadził ustawodawca w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych w stosunku do zasad zwykłego procesu cywilnego. Przydatne, oprócz przypomnienia wypracowanych już poglądów doktryny, będzie tu przedstawienie stanowiska judykatury wyrażonego na gruncie uprzednio obowiązujących przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, które w znacznej części zachowało aktualność, tym bardziej że orzecznictwo Sądu Najwyższego dotyczące nowych przepisów w tym zakresie – mimo wyrażanych w tym względzie oczekiwań⁸ – nadal nie jest zbyt obszerne.

zob. także M. Manowska, Sędziowskie kierownictwo postępowaniem [!] dowodowym w polskim procesie cywilnym, Warszawa 2023, s. 69 i nn.

⁸ Zob. T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 367-505³⁹, Warszawa 2021, art. 458⁵, tezy 9 i 24.

Koncentracja materiału dowodowego w postępowaniu cywilnym

Zasada koncentracji materiału procesowego – jako jedna z naczelnych zasad procesowych – nie funkcjonuje w oderwaniu do pozostałych zasad procesu, w tym: kontradiktoryjności, sędziowskiego kierownictwa, formalizmu, pisemności, ustności oraz prawdy⁹. Niewątpliwie jednak właściwe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości uzależnione jest nie tylko od trafności rozstrzygnięć, ale również od realizacji postulatu szybkości postępowania – wyrażonego zarówno w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd, jak w art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r.¹⁰ (EKPC), według którego każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie. Sprawność procesu nie może jednak być celem samym w sobie, gdyż istotna jest również właściwa jakość rozstrzygnięcia sporów oraz pełne respektowanie gwarancji procesowych stron¹¹. Względem na szybkość postępowania, stanowiącą skądinąd podstawową wartość, która powinna być konsekwentnie urzeczywistniana w każdym procesie, nie może bowiem przesłaniać prawa strony do obrony i prowadzić do pozbawienia lub ograniczenia tego prawa¹². Konieczne jest zatem każdorazowe wyważenie przedstawionych wartości, rola zaś sądu to uwzględnianie zarówno postulatów gwarancyjnych, jak i tych mających na celu usprawnienie postępowania. Zasada koncentracji materiału procesowego ustala reguły, według których odbywa się gromadzenie materiału faktycznego i dowodowego w sprawie, przyczyniając się do realizacji postulatu szybkości postępowania i prawa strony do rzetelnego procesu, a także zasady prawdy. Dodatkowo pozwala na obniżenie kosztów postępowania i stwarza sądowi możliwość wydania niezwłocznego, istotnego dla stron rozstrzygnięcia¹³. Uszczegółowieniem przytoczonej normy konstytucyjnej jest art. 6 k.p.c., opisujący w § 1 powinności sądu w zakresie przeciwdziałania przewlekłości postępowania, a w § 2 nakładający na strony ciężar wspierania postępowania¹⁴. Jak stanowi art. 6 § 1 k.p.c., sąd powinien przeciwdziałać

⁹ E. Wengerek, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1958, s. 38.

¹⁰ Dz.U. z 1993 r. nr 61, poz. 284.

¹¹ Zob. T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 59; B. Karolczyk, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013, s. 94.

¹² Wyrok SN z 16 lipca 2009 r., I CSK 30/09, LEX nr 584184.

¹³ M. Skibińska [w:] Ł. Błaszczak (red.), *System postępowania cywilnego*, tom 2. *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021, ss. 787 i 788.

¹⁴ K. Gajda-Roszczyńska, *System koncentracji materiału procesowego po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w postępowaniu zwyczajnym*, „Polski Proces Cywilny” 2020, 1, ss. 69 i 70.

przewlekaniu postępowania i dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy. Wyrażono w ten sposób powinność sądu co do osiągnięcia efektywności postępowania jako jednej z istotnych cech rzetelnego procesu i warunków koniecznych sprawiedliwości proceduralnej¹⁵. Według zaś znowelizowanego – od 7 listopada 2019 r. – art. 6 § 2 k.p.c. strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie fakty i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko. Postępowanie dowodowe ma umożliwić udowodnienie faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. O tym natomiast, które z faktów są istotne, decydują twierdzenia stron związane z podstawą faktyczną powództwa. Równocześnie powołaną istotność faktów należy oceniać ze względu na ich wartość dla samego rozstrzygnięcia sporu, a więc z punktu widzenia prawnego¹⁶.

Prowadzi to do wniosku, że realizacja postulatu szybkości postępowania związanego z zasadą koncentracji materiału dowodowego w równym stopniu jest zadaniem sądu i stron – względnie uczestników postępowania – z umiejscowienia zaś powołanego przepisu w tytule wstępnym kodeksu postępowania cywilnego można wywieść, że dotyczy on każdego rodzaju postępowania cywilnego, w tym odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych¹⁷. Wspomniane ciężary procesowe, które należy odróżnić od obowiązków procesowych stron, to na przykład: wdanie się w spór co do istoty sprawy, przytaczanie okoliczności faktycznych, przytaczanie dowodów w znaczeniu formalnym czy ustosunkowanie się do twierdzeń strony przeciwnej¹⁸. W przeciwieństwie do obowiązków procesowych nie są one obwarowane sankcją, a skutkiem ich niedochowania jest utrata własnej korzyści procesowej, w tym przegrana w procesie¹⁹. Przyjęty przez ustawodawcę system koncentracji materiału procesowego przesądzać będzie o skutkach braku realizacji ciężarów procesowych oraz efektywności postępowania mierzonej stopniem realizacji postulatu szybkości postępowania²⁰.

W cywilnym prawie procesowym wyróżnia się dwa systemy koncentracji materiału procesowego: system prekluzji oraz system dyskrecjonalnej władzy sędziego²¹. W systemie prekluzji z przepisu prawa wynika, w jakim terminie

¹⁵ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, art. 458⁵, Nt 1.

¹⁶ T. Wiśniewski, *Przebieg...*, s. 151; A. Laskowska-Hulisz [w:] Ł. Błaszczak (red.), *System postępowania cywilnego*, tom 2. *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021, s. 851.

¹⁷ A. Laskowska-Hulisz, B. Mielczarek, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu w sprawach gospodarczych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2022, 2, s. 40.

¹⁸ K. Weitz, *System koncentracji materiału procesowego według projektu zmian kodeksu postępowania cywilnego* [w:] K. Markiewicz (red.), *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, Warszawa 2011, s. 19.

¹⁹ T. Wiśniewski, *Przebieg...*, s. 23.

²⁰ B. Karolczyk, *Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego a prekluzja procesowa w postępowaniu zwyczajnym przed sądem pierwszej instancji*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, 1, s. 51; tenże, *Koncentracja...*, ss. 123 i 124.

²¹ W tym zakresie nieco odmiennie na gruncie obecnie obowiązujących przepisów kodeksu postępowania cywilnego wypowiada się P. Feliga [w:] P. Rylski (red. nacz.), A. Olaś (red. cz. 3), *Kodeks postępowania cywilnego*

materiał dowodowy może być gromadzony oraz kiedy spóźnione twierdzenia i dowody powinny być pominięte; w systemie zaś dyskrecjonalnej władzy sędziego co do zasady to sąd decyduje o granicach czasowych pozyskiwania materiału procesowego²². Po zmianach wprowadzonych 7 listopada 2019 r. i zastosowaniu nowego modelu organizacji postępowania, w tym koncentracji materiału procesowego, część przedstawicieli doktryny²³ wskazuje na funkcjonowanie obecnie trzech modeli koncentracji materiału procesowego, z których pierwszy dotyczy sytuacji, w której przewodniczący nie wyznaczy posiedzenia przygotowawczego z art. 205¹² § 2 k.p.c., drugi dotyczy postępowań, w których wyznaczono posiedzenie przygotowawcze i zatwierdzono plan rozprawy z art. 205¹² § 1 k.p.c., a trzeci obowiązuje w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych na podstawie art. 458⁵ k.p.c. W prawie procesowym prekluzja określa pozycję strony w postępowaniu przez wyznaczenie dozwolonych terminów do zgłaszania twierdzeń lub wniosków dowodowych, co ma istotny wpływ na koncentrację materiału dowodowego. Uchybienie tak zakreślonych terminów w ostatecznym rozrachunku może bowiem skutkować brakiem uwzględnienia zgłoszonych roszczeń czy zarzutów²⁴. Niezależnie jednak od przyjętego systemu niedochowanie stosownych terminów skutkuje każdorazowo pominięciem zgłoszonych w taki sposób twierdzeń i dowodów, a zatem tak ujęty system prekluzji zawsze odnosi się do działania (lub zaniechania) stron, względnie uczestników postępowania, nie zaś sądu²⁵. Sąd nie jest bowiem ograniczony w możliwości gromadzenia materiału dowodowego, czego wyrazem jest m.in. art. 232 zd. 2 k.p.c., według którego sąd może dopuścić dowód niewskazany przez stronę. Kompetencja sądu wynikająca z tego przepisu jest oparta na swobodnym uznaniu sądu. Władza sędziego, która w tym przypadku jest określona przez ustawodawcę w sposób bliski uznaniowości, nie może być przez wykładnię redukowana lub w inny sposób ograniczana. Gdyby ustawodawca chciał ją pomniejszyć albo wyznaczyć jej granice, musiałby uczynić to wyraźnie²⁶. Sądowi można zarzucić niedopuszczenie jakiegoś dowodu z urzędu, mimo że zachodziły ku temu ważne powody, ale nie można wytykać mu, że dopuścił jakiś dowód, czyli że skorzystał z przyznanej mu dyskrecjonalnie władzy rozstrzygania sporów.

go. Komentarz, Warszawa 2023, art. 458⁵, pkt B.4. – wyodrębniając dodatkowo system mieszany (hybrydowy) w art. 205¹² k.p.c., w którym to przepis ustawy określa zdarzenie wyznaczające czasowe granice gromadzenia materiału procesowego (np. zatwierdzenie planu przez przewodniczącego); o tym natomiast, czy zdarzenie to nastąpi, decyduje sędzia.

²² T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nb 1.

²³ M. Sieńko, Nowe..., s. 21; M. Skibińska [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., ss. 792 i 793.

²⁴ T. Szanciło, Prekluzja w postępowaniu gospodarczym, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, 6, s. 12.

²⁵ K. Weitz, Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego [w:] H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007 r., Warszawa 2009, ss. 78 i 96.

²⁶ Czego przykładem w obecnym stanie prawnym jest art. 458⁹ § 6 k.p.c. – normujący zakaz dopuszczenia z urzędu przez sąd dowodu wyłączonego umową dowodową.

Przeprowadzenia dowodu bez wniosku strony nie należy utożsamiać z naruszeniem zasady równości stron w postępowaniu cywilnym i odpowiadającym jej prawem do bezstronnego sądu. Takie utożsamienie byłoby bowiem równoznaczne z niemożliwym do zaakceptowania założeniem, że ustawodawca wyposaża sąd w legalny instrument naruszania obu doniosłych w postępowaniu cywilnym zasad – wywiedzionych z norm konstytucyjnych (art. 32 ust. 1 i art. 45 Konstytucji RP) i konwencyjnych (art. 14 EKPC). Celem dopuszczenia dowodu niewskazanego przez strony postępowania jest wyjaśnienie okoliczności sprawy, a nie poprawa sytuacji procesowej któregośkolwiek z przeciwników procesowych, jako że nieprzekraczalną granicą wszystkich czynności sądu pozostaje zachowanie zasady bezstronności²⁷. Wymaga podkreślenia, że także w odrębnym postępowaniu w sprawach gospodarczych sąd może dopuścić z urzędu dowód niewniesiony przez stronę, co dotyczy również dowodu sprekludowanego, który został wniesiony za późno – i jako taki podlegał pominięciu, jeśli służy to wykazaniu twierdzeń faktycznych zgłoszonych we właściwym czasie²⁸. Dopuszczając dowód z urzędu, sąd powinien jednak każdorazowo to zaznaczyć i zakomunikować stronom²⁹. Pamiętać przy tym należy, że przepis ten ma charakter wyjątkowy i jako wyjątek powinien być szczególnie ostrożnie stosowany w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, zwłaszcza że tak mocno akcentuje się kontradiktoryjny charakter tego postępowania. Z jeszcze większą rozważą i umiarem – w sytuacjach usprawiedliwionych szczególnymi okolicznościami – powinien on być stosowany, gdy przedsiębiorców uczestniczących w procesie zastępują kwalifikowani pełnomocnicy³⁰. Jak jednak wskazał Sąd Najwyższy, mimo oczywistego założenia, że sąd powinien korzystać z możliwości działania *ex officio* ostrożnie, trudno jednak – bez narażenia się na zarzut co najmniej *praeter legem* – obronić generalną tezę, że rola art. 232 zd. 2 k.p.c. sprowadza się tylko do wypadków wyjątkowych, takich jak: podejrzenie prowadzenia procesu fikcyjnego, zamiar stron obejścia prawa albo rażąca nieporadność jednej ze stron³¹. O ile w pewnych kategoriach spraw (np. z zakresu prawa rodzinnego) lub w ramach ochrony szczególnego interesu publicznego taka potrzeba może występować, o tyle w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych dopuszczenie przez sąd dowodu z urzędu powinno być sytuacją naprawdę

²⁷ Zob. postanowienia SN: z 5 marca 2019 r., I UK 72/18, LEX nr 2629867, a także z 27 września 2023 r., I USK 180/23, LEX nr 3610342.

²⁸ Zob. T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nb 12; R. Kulski [w:] A. Marciniak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 3. Art. 425–729, Warszawa 2020, s. 103; J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 4; wyrok SN z 8 lutego 2018 r., II CSK 462/17, LEX nr 2519623.

²⁹ Wyrok SN z 22 lutego 2006 r., III CK 341/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 174, z glosami: A. Jakubeckiego, OSP 2007, nr 4, poz. 47; E. Tomaszewskiej, GSP-Prz. Orz. 2007, nr 1, poz. 5; J. Akińczy, „Głosa” 2007, 4, s. 32; Ł. Kozłowski, „Palestra” 2007, 9–10, s. 335.

³⁰ Zob. T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nb 12; wyroki SN: z 4 stycznia 2007 r., V CSK 377/06, OSP 2008, nr 1, poz. 8, i z 30 stycznia 2007 r., IV CSK 346/06, LEX nr 276231.

³¹ Zob. wyrok SN z 22 lutego 2006 r., III CK 341/05, OSNC 2006, nr 10, poz. 174.

wyjątkową i niezwykle rzadką. Biorąc pod uwagę treść art. 458⁵ k.p.c. wraz z zawartymi tam klauzulami salwatorijnymi oraz art. 235¹ k.p.c., w sytuacji gdy na podstawie prawidłowo złożonych wniosków dowodowych sąd ustali np. istnienie szkody, a strona nie złoży wniosku dowodowego na okoliczność wysokości szkody w terminie 2 tygodni od powstania potrzeby złożenia takiego wniosku dowodowego, sąd powinien ocenić powyższe po myśli art. 233 § 2 w zw. z art. 232 k.p.c., natomiast nie stanowi to podstawy do dopuszczenia przez sąd z urzędu dowodu na okoliczność wysokości szkody. Wyżej opisany przypadek oznacza, że strona nie udźwignęła ciężaru wspierania postępowania wynikającego z art. 6 § 2 k.p.c., co powinno skutkować oddaleniem powództwa jako niewykazanego co do wysokości.

Restytucja odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych powoduje, że jako w większości aktualne należy traktować stanowiska doktryny i orzecznictwa wyrażane na gruncie uprzednio obowiązujących art. 479¹–479²⁷ k.p.c. na temat funkcjonowania prekluzji sądowej i ustawowej w procesie cywilnym³², chociaż obecne rozwiązania przyjęte w art. 205³ § 2 i 3 oraz art. 205¹² k.p.c. różnią się do poprzednio obowiązujących art. 207 § 6 i art. 217 k.p.c. Po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4 lipca 2019 r. moment koncentracji materiału procesowego został przesunięty w zwykłym procesie cywilnym na późniejszy etap niż pozew i odpowiedź na pozew, co związane jest z uchynieniem art. 207 § 6 k.p.c.³³ W opinii części przedstawicieli doktryny³⁴ zmiany w tym kodeksie spowodowały odejście od systemu dyskrecjonalnej władzy sędziego i przejście na system prekluzji, który jednak nie ma charakteru jednolitego. O prekluzji sądowej można mówić obecnie przy stosowaniu art. 205³ § 2 i 3 k.p.c., gdy przewodniczący zarządza wymianę przez strony pism procesowych. Stosownie do § 2 tego przepisu przewodniczący może zobowiązać stronę, by w piśmie przygotowawczym podała wszystkie twierdzenia i dowody istotne dla rozstrzygnięcia sprawy pod rygorem utraty prawa do ich powoływania w toku dalszego postępowania. W takim przypadku twierdzenia i dowody zgłoszone z naruszeniem tego obowiązku podlegają pominięciu, chyba że strona uprawdopodobni, iż ich powołanie w piśmie przygotowawczym nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikła później. Według zaś § 3 późniejsze wyznaczenie posiedzenia przygotowawczego nie powoduje otwarcia terminu do zgłaszania nowych twierdzeń i dowodów.

³² T. Szanciło, *Prekluzja...*, s. 13.

³³ M. Dziurda, M. Sieńko [w:] P. Rylski (red. nacz.), A. Olaś (red. cz. 3), *Kodeks...*, art. 205³, pkt.IV.1.b.122.

³⁴ Zob. K. Gajda-Roszczyńska, *System...*, ss. 68–80; M. Kłos [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 2. Art. 205¹–424¹², Warszawa 2019, art. 205¹², Nb 3; M. Dziurda [w:] P. Rylski (red. nacz.), A. Olaś (red. cz. 3), *Kodeks...*, art. 205¹², pkt.II.6; T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458⁵, Nb 1; I. Gil, E. Marszałkowska-Krześ [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 458⁵, pkt B, Nb 3 i 4; T. Zembrzuski [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 205³, Nt 32.

Przepis ten zawiera elementy dyskrecjonalnej władzy sędziego, gdyż od decyzji przewodniczącego zależy zarządzenie wymiany pism przygotowawczych między stronami i zobowiązanie stron do podania w takim piśmie wszystkich twierdzeń i dowodów, a nadto wyznaczenie terminu do złożenia pisma zawierającego twierdzenia i dowody, który jako termin sądowy może ulec przedłużeniu – zgodnie z art. 166 k.p.c. – a nawet przywróceniu (art. 168 i 169 k.p.c.)³⁵. Prekluzja przewidziana tym przepisem polega na pominięciu spóźnionych twierdzeń i dowodów; ponadto negatywnym skutkiem dla strony jest ryzyko uznania za przyznane faktów wskazanych przez przeciwnika strony (art. 230 k.p.c.). Artykuł 205¹² § 1 k.p.c. jest natomiast wskazywany jako przykład prekluzji ustawowej³⁶, gdyż to ustawodawca wskazuje w nim termin do podania twierdzeń i dowodów, określając go jako moment zatwierdzenia projektu planu rozprawy albo sporządzenia planu rozprawy na posiedzeniu przygotowawczym, o ile je wyznaczono. Jeśli nie wyznaczono posiedzenia przygotowawczego, to stosownie do art. 205¹² § 2 k.p.c. strona może przytaczać twierdzenia i dowody na uzasadnienie swoich wniosków lub dla odparcia wniosków i twierdzeń strony przeciwnej aż do zamknięcia rozprawy, z zastrzeżeniem niekorzystnych skutków, które według przepisów kodeksu postępowania cywilnego mogą dla niej wyniknąć z działania na zwłokę lub niezastosowania się do zarządzeń przewodniczącego i postanowień sądu. Przepisu tego nie należy jednak rozumieć jako wyłomu w dążeniu do koncentracji materiału procesowego; jest to raczej potwierdzenie ukształtowanej po zmianie tego kodeksu istoty procesu cywilnego opartego na zasadzie kontraktoryjności³⁷.

Niewątpliwie sposób koncentracji materiału procesowego w zwykłym postępowaniu cywilnym jest obecnie bardziej skomplikowany aniżeli przed 7 listopada 2019 r. i nie zbudowano go na jednym klasycznym systemie koncentracyjnym – co wynika m.in. z założenia ustawodawcy co do potrzeby dalszego istnienia systemu ograniczenia zasobu przytaczanych przez strony twierdzeń o faktach uzasadniających ich żądania oraz dowodów na poparcie tych twierdzeń, a ponadto potrzeby ustanowienia wielowariantowego postępowania sądowego (wymiana pism procesowych, posiedzenie przygotowawcze, wyrok na posiedzeniu niejawnym, rozprawa jako ostateczność), w którym terminy przytaczania twierdzeń i dowodów będą zróżnicowane dla poszczególnych wariantów postępowania³⁸.

³⁵ T. Zembrzuski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, *ibid.* Zob. też P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., art. 205³, Nb 10.

³⁶ M. Dziurda [w:] P. Rylski (red. naczk.), A. Olaś (red. cz. 3), Kodeks..., art. 205¹², pkt B.3.29.

³⁷ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 1. Art. 1-366, Warszawa 2021, art. 205¹², Nt 4.

³⁸ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 lipca 2019, druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 23, <https://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 12.04.2024].

W podsumowaniu tej części rozważań warto przypomnieć stanowisko zawarte w wyroku z 9 września 2019 r.³⁹, w którym Sąd Najwyższy wskazał, że celem przepisów koncentracyjnych jest skłonienie stron do przedstawienia na możliwie wczesnym etapie postępowania koniecznych twierdzeń i dowodów – po to, aby doprowadzić do możliwie najszybszego rozpoznania sprawy, a także po to, aby stworzyć sądowi (przez zapewnienie mu dostępu do kompletnego materiału procesowego) możliwość wydania prawidłowego rozstrzygnięcia. Ryzyko pominięcia przez sąd spóźnionych twierdzeń lub dowodów ma skłaniać strony do należytego wypełnienia ciężaru wspierania postępowania (art. 6 § 2 k.p.c.) i w ten sposób przyczyniać się do realizacji wskazanych celów.

Koncentracja materiału dowodowego w sprawach gospodarczych

Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych charakteryzuje się daleko idącą odmiennością od postępowania prowadzonego według przepisów ogólnych – z uwagi na jego przedmiot (rozpoznawanie spraw gospodarczych) i podmioty w nim uczestniczące (co do zasady podmioty profesjonalne – z pewnymi wyjątkami, np. z art. 458² § 1 pkt 7 k.p.c.). Stosownie do art. 458¹ § 2 k.p.c. w sprawach gospodarczych rozpoznawanych według przepisów tego działu przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są sprzeczne z przepisami niniejszego działu, co jednak nie dotyczy spraw gospodarczych rozpoznawanych w europejskim postępowaniu nakazowym, europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń oraz elektronicznym postępowaniu upominawczym. Założeniem ustawodawcy jest prymat stosowania przepisów działu IIa w sprawach gospodarczych – z uwagi na specyfikę kierowanych spraw – a dopiero w kwestiach nieuregulowanych przepisy ogólne o procesie, o ile nie kolidują z przepisami postępowania odrębnego⁴⁰. Koncentracja materiału procesowego w tym postępowaniu odbywa się zatem nie według zasad ogólnych przewidzianych w art. 205³ § 2 i 3 oraz art. 205¹² k.p.c.⁴¹, lecz zgodnie z regułami opisanymi w art. 458⁵ k.p.c., który jest najistotniejszym

³⁹ II CSK 353/18, OSNC 2020, nr 6, poz. 51.

⁴⁰ J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458¹, Nt 3.

⁴¹ Choć w doktrynie wyraża się wątpliwość – zob. M. Dziurda, M. Szrajer, *Postępowanie gospodarcze według nowych przepisów*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, 1, s. 14; J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458³, Nt 10 – odnośnie do stosowania w postępowaniu w sprawach gospodarczych art. 205¹² k.p.c. z uwagi na brak zakazu wyznaczania w sprawach gospodarczych postępowania przygotowawczego, to w opinii większości komentatorów art. 458⁵ k.p.c. jest przepisem szczególnym wobec art. 205¹² k.p.c. – tak T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., art. 458⁵, Nb 1; D. Chrapoński, *Odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych – zarys regulacji*, „Palestra” 2019, 11–12, s. 120; T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 458³, Nt 24.

przepisem dotyczącym koncentracji materiału procesowego w tym postępowaniu. Ustawodawca przyjął tu system prekluzji dowodowej, uzupełniony elementami dyskrecjonalnej władzy sędziego⁴² lub też odkształcony na rzecz strony niereprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika⁴³. Artykuł 458⁵ k.p.c. służy realizacji postulatów efektywności i szybkości postępowania w sprawach gospodarczych, nie może jednak przeszkadzać w wyjaśnieniu okoliczności koniecznych do prawidłowego rozstrzygnięcia sporu⁴⁴. W przeciwieństwie do postępowania zwykłego, w którym koncentracja materiału dowodowego rozpoczyna się dopiero po wniesieniu odpowiedzi na pozew, jeśli na tym etapie przewodniczący zarządzi wymianę pism procesowych lub wyznaczy posiedzenie przygotowawcze, co w sytuacji opisanej w art. 205¹² § 2 k.p.c. może trwać aż do zamknięcia rozprawy (i trudno wówczas mówić o jakiegokolwiek koncentracji), w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych moment zgłoszenia wszystkich twierdzeń i dowodów rozpoczyna się wcześniej – zasadniczo z chwilą wniesienia pozwu lub odpowiedzi na pozew (art. 458⁵ § 1 k.p.c.). Z uwagi na odniesienie w § 2 tego przepisu do art. 458⁴ § 1 k.p.c. uprawniony jest wniosek, że ciężar wskazania wszystkich twierdzeń i dowodów w pozwie i odpowiedzi na pozew spoczywa jedynie na stronach reprezentowanych przez kwalifikowanych pełnomocników – adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej. Stronę, której nie reprezentuje taki pełnomocnik, sąd poucza bowiem o treści art. 458⁵ § 1 i 4, art. 458⁶, 458¹⁰ oraz art. 458¹¹ k.p.c., a wraz z pouczeniem – stosownie do art. 458⁵ § 2 k.p.c. – wzywa stronę, by w wyznaczonym terminie, nie krótszym niż tydzień, powołała wszystkie twierdzenia i dowody. W doręczonym pouczeniu zawarta jest także informacja o skutkach braku zgłoszenia w wyznaczonym terminie twierdzeń i dowodów, a więc, że „podlegają one pominięciu”, jeśli okażą się spóźnione⁴⁵, chyba że powstaną przesłanki do zastosowania jednej z klauzul rozluźniających zawartych w tym przepisie – o czym w dalszej części rozważań.

Odnosnie do chwili oraz sposobu doręczenia pouczenia to art. 458⁴ k.p.c. został od 1 lipca 2023 r. zmieniony przez art. 1 pkt 64 ustawy z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴⁶. Zmiana miała na celu wyeliminowanie nadmiarowych regulacji dotyczących pouczenia stron, które negatywnie wpływały na sprawność postępowania, oraz uporządkowanie tych dotyczących momentu doręczenia pouczeń⁴⁷. Przed zmianą pouczenia były doręczane stronie niereprezentowa-

⁴² T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 458⁵, Nt 10.

⁴³ P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, pkt C.5.1.

⁴⁴ R. Kulski [w:] A. Marciniak (red.), Kodeks..., tom 3, art. 458⁵, Nb 1.

⁴⁵ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 458⁵, Nt 8.

⁴⁶ Dz.U. z 2023 r. poz. 614.

⁴⁷ Uzasadnienie projektu ustawy z 9 marca 2023 r., druk sejmowy nr 2650, Sejm VIII kadencji, s. 39, <https://www.sejm.gov.pl/> [dostęp: 12.04.2024].

nej przez kwalifikowanego pełnomocnika niezwłocznie po złożeniu pierwszego pisma procesowego, a jeżeli było ono dotknięte brakami – po ich usunięciu. Oznacza to, że pozwany mógł otrzymać takie pouczenie, z wezwaniem do zgłoszenia wszystkich twierdzeń i dowodów, dopiero po wniesieniu odpowiedzi na pozew, sprzeciwu lub zarzutów od nakazu zapłaty względnie sprzeciwu od wyroku zaocznego, co nie sprzyjało sprawności postępowania⁴⁸. Ponadto przepis w poprzednim brzmieniu wymagał trzykrotnego pouczenia strony niebędącej przedsiębiorcą lub będącej jednoosobowym przedsiębiorcą i występującej bez kwalifikowanego pełnomocnika: na piśmie, na wskazany adres poczty elektronicznej i na pierwszym posiedzeniu, a jeśli stronę reprezentował niekwalifikowany pełnomocnik – dodatkowo należało udzielić pouczeń również pełnomocnikowi. Ustawodawca w § 4 art. 458⁴ k.p.c. przewidział przy tym surowy rygor naruszenia § 1 i 2 tego przepisu w postaci uznania z mocy prawa, że strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw, chyba że nieudzielenie pouczeń nie miało wpływu na zachowanie tej strony w toku postępowania. Po zmianie (według art. 458⁴ § 2 k.p.c.) pouczeń, o których mowa w § 1, udziela się tylko raz, na piśmie, powodowi niezwłocznie po wniesieniu pozwu, a pozwanemu – równocześnie z doręczeniem odpisu pozwu. Jeżeli zachodzą przesłanki wydania nakazu zapłaty, pouczeń udziela się równocześnie z doręczeniem nakazu zapłaty.

Obecnie pozwanemu doręcza się pouczenia wraz z odpisem pozwu (i ewentualnie nakazu zapłaty) – co umożliwi na wczesnym, początkowym etapie procesu wyznaczenie pozwanemu terminu do zgłoszenia wszystkich twierdzeń i dowodów. Zazwyczaj wyznaczony w ten sposób pozwanemu termin będzie skorelowany z terminem do wniesienia odpowiedzi na pozew lub środka odwoławczego w postaci sprzeciwu lub zarzutów od nakazu zapłaty, względnie sprzeciwu od wyroku zaocznego (choć na tym etapie pozwany był już uprzednio pouczony i wezwany do złożenia wszystkich twierdzeń i dowodów w odpowiedzi na pozew). Wprawdzie w art. 458⁵ § 2 k.p.c. zastrzeżono możliwość wyznaczenia w tym celu przez przewodniczącego krótszego terminu, nawet tygodniowego, ale całkowicie nieracjonalne byłoby wyznaczenie tygodniowego terminu pozwanemu, który nie wdał się jeszcze w spór co do istoty sprawy i który ma ustawowo zagwarantowany termin minimum dwóch tygodni na złożenie odpowiedzi na pozew (art. 205¹ § 1 k.p.c.), na wniesienie sprzeciwu lub zarzutów od nakazu zapłaty (art. 480² § 1 k.p.c.) lub wprost termin dwóch tygodni na wniesienie sprzeciwu od wyroku zaocznego (art. 344 § 1 k.p.c.).

Wydaje się, że mimo dokonanych zmian, w tym co do uchylenia art. 458⁴ § 4 k.p.c., przepis ten nadal wymaga korekty. Pozytywnie należy ocenić wprowadzenie – w miejsce uprzednio obowiązujących trzykrotnych lub czterokrotnych pouczeń w różnych formach, które wywoływały wątpliwości co do

⁴⁸ Zob. T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., art. 458⁵, Nb 4; D. Chrapoński, Odrębne..., s. 121.

początku terminu na złożenie przez stronę wszystkich twierdzeń i dowodów – jednokrotnego pouczenia w tej materii. Negatywnie natomiast należy ocenić dalszy brak skorelowania terminu, o którym mowa w art. 458⁵ § 2 k.p.c., z terminami na wniesienie odpowiedzi na pozew albo sprzeciwu – bądź zarzutów – od nakazu zapłaty. Termin, o którym mowa w powołanym przepisie, jest terminem sądowym w ramach terminu ustawowego, gdyż jego wymiar ustala przewodniczący, ale nie może być krótszy niż tydzień⁴⁹. Może zostać on przedłużony – z zastosowaniem art. 166 k.p.c. i po spełnieniu opisanych tam warunków – a więc z ważnej przyczyny i na wniosek złożony przed jego upływem, a nadto przywrócony na podstawie art. 168 k.p.c.⁵⁰

Paradoksalnie sytuacja pozwanego reprezentowanego przez kwalifikowanego pełnomocnika w sprawie, w której wydano nakaz zapłaty, pod względem prekluzji twierdzeń i dowodów może być lepsza aniżeli pozwanego, którego taki pełnomocnik nie reprezentuje. Artykuł 458⁵ § 1 k.p.c. nie dotyczy bowiem sytuacji, w której pierwszym pismem procesowym pozwanego jest sprzeciw lub zarzuty od nakazu zapłaty bądź sprzeciw od wyroku zaocznego. Obowiązek zgłoszenia wszystkich twierdzeń i dowodów wynikający z tego przepisu dotyczy bowiem tylko odpowiedzi na pozew – co oznacza, że jeżeli na etapie doręczenia pozwu wraz nakazem zapłaty pozwany jest reprezentowany przez kwalifikowanego pełnomocnika (który np. uprzednio już złożył w imieniu pozwanego zażalenie na postanowienie o zabezpieczeniu roszczenia przed wniesieniem pozwu), nie otrzyma on pouczeń i wezwania do zgłoszenia wszystkich twierdzeń i dowodów na podstawie art. 458⁵ § 2 k.p.c. Równocześnie art. 480³ § 2 k.p.c. (dotyczący środka zaskarżenia od nakazu zapłaty) i art. 493 § 2 k.p.c. (odnoszący się do treści zarzutów od nakazu zapłaty) nie nakładają na pozwanego obowiązku zgłoszenia wszystkich twierdzeń i dowodów pod rygorem ich pominięcia, jeśli okażą się spóźnione. Taki wymóg można wywieść jedynie z art. 344 § 2 k.p.c., dotyczącego sprzeciwu od wyroku zaocznego, który nakazuje odpowiednie stosowanie art. 205¹² § 1 zd. 2 k.p.c. Jest to efektem nieprzeniesienia rozwiązań zastosowanych w uprzednio obowiązujących art. 479^{14a} i art. 479¹⁸ § 3 k.p.c. Mimo zgłaszanych w doktrynie wątpliwości w tym zakresie⁵¹ ustawodawca nie zdecydował się na uzupełnienie lub zmianę art. 458⁵ § 1 k.p.c., co byłoby pożądane⁵². Można by wprowadzić, w sytuacji wydania nakazu zapłaty i doręczenia go pozwanemu wraz z pozwem za pośrednictwem kwalifikowanego pełnomocnika,

⁴⁹ Zob. T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458⁵, Nb 5; T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, art. 458⁵, Nt 5.

⁵⁰ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, tom 2, *ibid.* Odmienne M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, tom 1. Art. 1–477¹⁶, LEX/el 2022, art. 458⁵, Nt 17 – uznaje ona, że nie są to terminy w rozumieniu art. 164 i nn. k.p.c., ale pewne etapy postępowania, na których dana czynność procesowa powinna być podjęta.

⁵¹ Zob. D. Chrapoński, *Odrębne...*, s. 122; T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, tom 1, art. 458⁵, Nb 2 i 3.

⁵² Podobny postulat zgłosił T. Szczurowski – zob. tenże, *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019, 11, s. 43.

zastosować art. 458⁵ § 3 k.p.c., który dotyczy także stron reprezentowanych w ten sposób, jednak wydaje się, że przepis ów służy do wyznaczenia stronom dodatkowego terminu na wniesienie twierdzeń i dowodów na dalszym etapie postępowania – „stosownie do okoliczności sprawy”, nie zaś uzupełnieniu pominięć ustawowych w § 1 tego przepisu. Termin wynikający z art. 458⁵ § 3 k.p.c. jest nazywany w doktrynie trzecim momentem koncentracyjnym w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, który uzupełnia terminy określone w § 1 i 2 tego artykułu⁵³. Uważam, że art. 458⁵ § 3 k.p.c. dotyczy sytuacji, gdy po wniesieniu pierwszych pism procesowych w sprawie okaże się, że już ujawnione okoliczności wymagają zgłoszenia nowych twierdzeń i dowodów. Wówczas albo z inicjatywy strony, która wyraża chęć ich zgłoszenia, albo bez takiej inicjatywy przewodniczący może podjąć decyzję o wyznaczeniu stronom innego (dodatkowego) terminu w tym celu – niezależnie od tego, czy wezwana strona jest reprezentowana przez kwalifikowanego pełnomocnika, czy też nie. Termin ten powinien być rozsądny, a więc uwzględniać m.in. nakład pracy, jaki musi ponieść strona, by należycie sformułować nowe twierdzenia i dowody (np. ustalić tezę dowodową dla bieglego czy też ustalić adresy zamieszkania świadków)⁵⁴. Ustawa nie określa jego wymiaru, jednak uwzględniając art. 458⁵ § 2 k.p.c., nie może on być krótszy niż tydzień, może być również określony w inny sposób, np. „najpóźniej na kolejnej wyznaczonej rozprawie” – co umożliwiłoby złożenie takich twierdzeń i wniosków dowodowych ustnie i nie wymagałoby koniecznego w innym wypadku zarządzenia wymiany pism przygotowawczych na podstawie art. 205³ § 2 k.p.c.

Prekluzja wynikająca z art. 458⁵ k.p.c. dotyczy w obecnym stanie prawnym twierdzeń i dowodów. Nie wymieniono tam wprost zarzutów, chociaż w uprzednio obowiązujących art. 479¹⁴ § 2, art. 479^{14a} i art. 479¹⁸ § 3 k.p.c. ustawodawca je uwzględnił. Powstaje zatem pytanie, czy brak ten ma istotne znaczenie dla koncentracji materiału procesowego w postępowaniu gospodarczym oraz czy otwiera pozwanemu możliwość powoływania zarzutów przeciwko twierdzeniom pozwu aż do zamknięcia rozprawy. Wydaje się, że takie ryzyko nie występuje. Pojęcie „zarzutów” nie ma bowiem ścisłej konotacji w przepisach kodeksu postępowania cywilnego i nie jest zastrzeżone dla czynności procesowych ściśle określonych⁵⁵. Zarzuty nie mają charakteru jednorodnego – w pojęciu tym mieszczą się bowiem zarówno zarzuty procesowe, których nie obejmuje system koncentracji materiału procesowego, jak zarzuty dotyczące okoliczności faktycznych, objęte regułami koncentracji materiału procesowego, a także zarzuty służące realizacji praw podmiotowych, jak np. zarzut potrącenia, które ani nie są jednoznacznie objęte systemem koncentracji materiału procesowego, ani też nie można ich z niego wykluczyć⁵⁶. Należy

⁵³ M. Skibińska [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., tom 2, s. 802.

⁵⁴ T. Szanciło, Prekluzja..., s. 13.

⁵⁵ J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 12.

⁵⁶ M. Skibińska [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., tom 2, s. 794.

je rozumieć jako „twierdzenie o faktach”, skoro podniesienie zarzutu oznacza równocześnie zgłoszenie określonego twierdzenia – takiego na przykład, że dokonano czynności związanych z zapłatą należności co do zarzutu spełnienia świadczenia⁵⁷.

Większe wątpliwości w tym zakresie dotyczą zarzutów materialnych, w tym sytuacji, gdy wiąże się to z realizacją uprawnienia kształtującego (zarzut przedawnienia lub potrącenia) lub dotyczy okoliczności, które sąd bierze pod uwagę z urzędu, jak np. zarzut nieważności umowy. Zarzuty tego rodzaju nie są objęte prekluzją, sąd natomiast uwzględni je tylko wówczas, jeżeli znajdą odzwierciedlenie w materiale dowodowym zgromadzonym zgodnie z zasadami jego koncentracji⁵⁸. Odnośnie do zarzutu potrącenia wartość odnotowania jest stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z 9 sierpnia 2019 r.⁵⁹ (jeszcze na gruncie poprzedniego stanu prawnego), w którym wskazano, że reguły powołania się na potrącenie w postępowaniu sądowym określa prawo procesowe – co pociąga za sobą tę konsekwencję, że podstawa faktyczna potrącenia i dowody przedstawiane w celu jej wykazania podlegają rygorom czasowym przewidzianym dla powoływania faktów i dowodów w toku postępowania. Powinność powołania koniecznych twierdzeń faktycznych i dowodów dotyczących podstawy potrącenia aktualizuje się dopiero wraz ze złożeniem oświadczenia o potrąceniu, a punktem odniesienia przy badaniu, czy określone twierdzenia faktyczne lub dowody związane z potrąceniem powinny podlegać pominięciu, jest chwila złożenia tego oświadczenia. To zapatrywanie pozostaje aktualne – z zastrzeżeniem, że termin złożenia zarzutu potrącenia reguluje obecnie art. 203¹ § 2 k.p.c.

Restytucja odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych nie oznacza powrotu do zasady ewentualności, honorowanej w stanie prawnym do 3 maja 2012 r. Zgodnie z zasadą ewentualności strony powinny we właściwym czasie przytoczyć wszystkie twierdzenia i dowody, przewidując wszelkie możliwe warianty obrotu sprawy i stanowiska strony przeciwnej⁶⁰. Aktualne w tym zakresie pozostaje stanowisko wypracowane w orzeczeniach wydanych na gruncie uprzednio obowiązujących przepisów postępowania w sprawach gospodarczych. Prekluzja dowodowa, jak wskazał Sąd Najwyższy, odnosi się przede wszystkim do twierdzeń i dowodów dotyczących bezpośrednio zgło-

⁵⁷ Tak T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 458⁵, Nt 4; M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 2.

⁵⁸ Zob. M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, *ibid.*, J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 1, a także uchwałę SN z 17 czerwca 2005 r., III CZP 26/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 23 – z glosami S. Dalki, PPE 2006, nr 1–3, s. 98 i W. Broniewiczza, OSP 2006, nr 7–8, poz. 85; wyroki SN: z 28 października 2004 r., III CK 442/03, LEX nr 174207; z 11 stycznia 2008 r., V CSK 283/06, LEX nr 381027; z 5 listopada 2008 r., I CSK 198/08, LEX nr 483312.

⁵⁹ II CSK 551/18, LEX nr 3052939.

⁶⁰ Tak M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 6; T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nb 8; M. Dziurda, M. Szrajer, *Postępowanie gospodarcze...*, s. 4; odmiennie J. Gudowski [w:] T. Zembrzuski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 2.

szonego w pozwie roszczenia, a nie do twierdzeń i dowodów, które mogłyby być przedstawione przy hipotetycznym przyjęciu możliwego sposobu obrony pozwanego dłużnika. Trudno bowiem wymagać od powoda, aby zgłaszał w pozwie także takie twierdzenia i dowody, które antycypowałyby ewentualny sposób obrony pozwanego⁶¹.

Podobnie wypowiedział się Sąd Najwyższy w innym orzeczeniu – wskazując, że prekluzja dowodowa nie oznacza obowiązku przytaczania w pozwie takich twierdzeń i dowodów, które co prawda są już znane powodowi, ale które zmierzałyby do wykazania, że roszczenie sprecyzowane w pozwie mu nie przysługuje lub nie może go dochodzić. Z przepisów prekluzyjnych nie wynika obowiązek przewidywania przez powoda, jakie możliwe zarzuty podniesie pozwany, lecz obowiązek odniesienia się do znanych mu w chwili wnoszenia pozwu twierdzeń i dowodów – tylko tych jednak, które wskazują, że jego powództwo jest zasadne⁶².

Spóźnione twierdzenia i dowody – stosownie do art. 458⁵ § 4 k.p.c. – podlegają natomiast pominięciu bez względu na ich znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że strona uprawdopodobni, iż ich powołanie w terminie nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania powstała później⁶³. Dotyczy to również spóźnionych twierdzeń i dowodów podniesionych przez interwenienta ubocznego – w zakresie, w jakim prekluzja dotyczy działań strony, do której przystąpił⁶⁴. Pomimo użycia przez ustawodawcę dość enigmatycznego określenia „podlegają pominięciu” należy uznać, że skutek ten nie następuje z mocy prawa, lecz wymaga podjęcia przez sąd aktywności, a – podobnie jak w stanie prawnym obowiązującym do 3 maja 2012 r. – pominięcie spóźnionych twierdzeń i dowodów jest obligatoryjne⁶⁵.

W zakresie dowodów wniesionych z naruszeniem art. 458⁵ § 4 k.p.c. konieczne jest wydanie przez sąd postanowienia o pominięciu dowodu, które – według art. 235² § 2 k.p.c. – powinno wskazywać podstawę prawną rozstrzygnięcia. Takie postanowienie jest niezaskarżalne, ale może być podstawą zarzutu z art. 380 k.p.c.⁶⁶ Pominięcie spóźnionych twierdzeń nie wymaga natomiast wydania odrębnego postanowienia czy zarządzenia, sąd bowiem komunikuje powyższe stronom w uzasadnieniu wyroku⁶⁷. Dowody przytoczone z naruszeniem reguł ustawowych nie mogą stanowić podstawy ustaleń

⁶¹ Zob. wyroki SN: z 12 maja 2006 r., V CSK 55/06, LEX nr 200875; z 12 stycznia 2012 r., V CSK 182/11, LEX nr 1129968, wyrok SA w Lublinie z 27 listopada 2012 r., I ACa 504/12, LEX nr 1267372.

⁶² Wyrok SN z 18 kwietnia 2008 r., II CSK 667/07, LEX nr 398415.

⁶³ Zob. uchwałę SN z 17 lutego 2004 r., III CZP 115/03, OSNC 2005, nr 5, poz. 77.

⁶⁴ Wyrok SN z 3 lutego 2010 r., II CSK 455/09, OSNC 2010, nr 6, poz. 95.

⁶⁵ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 458⁵, Nt 8.

⁶⁶ Zob. K. Weitz, Czy sąd pomijając twierdzenia lub dowody, wydaje postanowienie?, „Polski Proces Cywilny” 2012, 3, s. 535; T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., art. 458⁵, Nb 6; odmiennie w przedmiocie konieczności wydania w tym przypadku odrębnego postanowienia J. Gudowski [w:] T. Zembruski (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 3.

⁶⁷ P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., art. 458⁵, pkt F.25.

faktycznych⁶⁸ – i dotyczy to również postępowania przed sądem II instancji⁶⁹. Należy jednak wskazać, że w wyroku z 9 sierpnia 2019 r.⁷⁰ Sąd Najwyższy uznał, że skoro spóźnione twierdzenia lub dowody zostały uwzględnione, to spowodowane tym przedłużenie postępowania nie może w żaden sposób być cofnięte. Sens sankcjonowania naruszenia przepisów koncentracyjnych w takiej sytuacji znika, gdyż nie może ono sprawić, że jeden z celów stosowania tych przepisów zostanie osiągnięty. W razie pominięcia przez sąd twierdzeń lub dowodów jako spóźnionych – przy założeniu, że nie zachodziły przesłanki uzasadniające uwzględnienie tych twierdzeń lub dowodów – kontrola stosowania przepisów koncentracyjnych jest uzasadniona tym, że chodzi o ocenę, czy nie doszło do bezpodstawnego pozbawienia strony jej prawa do powołania twierdzeń lub dowodów, czyli – w istocie – jej prawa do wysłuchania. Sankcjonowanie nieprawidłowego pominięcia twierdzeń lub dowodów służy restytucji naruszonego prawa do wysłuchania strony. Względ na szybkość postępowania musi w takim wypadku ustąpić.

Prekluzja dowodowa nie ma jednak charakteru bezwzględnego, gdyż ustawodawca w art. 458⁵ § 4 k.p.c. przewidział klauzule rozluźniające (salwatoryjne). Istnieje zatem możliwość uwzględnienia spóźnionych twierdzeń i dowodów, o ile strona uprawdopodobni, że ich powołanie nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikła później. W takim przypadku dalsze twierdzenia i dowody na ich poparcie powinny być powołane w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym ich powołanie stało się możliwe lub wynikała potrzeba ich powołania. Przepis przewiduje dwie różne okoliczności – brak możliwości powołania ich we właściwym czasie (który może mieć charakter bądź to obiektywny, np. nieistnienie danego dowodu, brak dostępu strony do dowodu, bądź też subiektywny, np. choroba strony⁷¹) albo powstanie w toku procesu potrzeby ich powołania – np. z uwagi na zgłoszenie określonych twierdzeń przez przeciwnika, które wcześniej nie były podnoszone w procesie, lub powstanie zdarzeń już po upływie terminu prekluzyjnego⁷². Przykładem drugiej okoliczności jest powstanie potrzeby powołania dowodu z opinii biegłego w sytuacji zakwestionowania przez przeciwnika procesowego wysokości szkody⁷³.

Potrzeba powołania nowych twierdzeń i dowodów może powstać również w sytuacji opisanej w art. 156² k.p.c., gdy sąd w toku posiedzenia uprzedzi obecną na posiedzeniu stronę, że o żądaniu lub wniosku strony można roz-

⁶⁸ Zob. wyroki SN: z 23 marca 2006 r., IV CSK 123/05, OSP 2007, nr 4, poz. 48, i z 8 września 2006 r., II CSK 86/06, LEX nr 398409.

⁶⁹ Wyrok SN z 12 maja 2006 r., V CSK 41/06, LEX nr 200869.

⁷⁰ II CSK 353/18, OSNC 2020, nr 6 poz. 51.

⁷¹ M. Skibińska [w:] Ł. Błaszczak (red.), System..., tom 2, s. 817.

⁷² Zob. T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nb 7; M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 3; T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks..., tom 2, art. 458⁵, Nt 10.

⁷³ Wyrok SN z 10 lipca 2008 r., III CSK 65/08, LEX nr 448045.

strzygnąć na innej podstawie prawnej, niż przez nią wskazana⁷⁴. Przesłanką powstania takiej potrzeby nie powinno być natomiast pouczenie strony przez przewodniczącego o prawdopodobnym wyniku sprawy w świetle zgłoszonych do tej chwili twierdzeń i dowodów (art. 156¹ § 1 k.p.c.), gdyż celem tego przepisu nie jest udzielanie stronom odpowiedzi dotyczących możliwych do zgłoszenia twierdzeń i dowodów.

W zakresie powołanego wątku aktualność zachowały orzeczenia wydane na gruncie uprzednio obowiązującego art. 479¹² § 1 k.p.c.⁷⁵, przy czym obecnie strona powinna uprawdopodobnić powstanie jednej z przyczyn do uwzględnienia spóźnionych twierdzeń i dowodów, nie ma natomiast obowiązku udowodnienia tej okoliczności (art. 243 k.p.c.). Bez względu jednak na to, która z usprawiedliwionych przyczyn zaistniała w sprawie, każdorazowo strona ma dwa tygodnie na zgłoszenie nowych twierdzeń i dowodów, liczone od dnia, w którym ich powołanie stało się możliwe lub wynikała potrzeba ich powołania. Jest to termin prekluzyjny, a zatem jego upływ powoduje wygaśnięcie wskazanego prawa (tzw. wtórna prekluzja)⁷⁶. Zachowanie powołanego terminu może być wykazane przez stronę za pomocą każdego dozwolonego dowodu.

Podsumowanie

Wprowadzenie rozwiązań, które różnicują pozycję stron z uwagi na ich reprezentację w procesie – w tym udział kwalifikowanego pełnomocnika – należy ocenić pozytywnie, gdyż był to jeden z mankamentów dawnego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych. Po zmianie z 9 marca 2023 r. w sprawach z umów o roboty budowlane oraz ze ściśle związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, a także w sprawach z umów leasingu, gdy jedną ze stron jest konsument, nie stosuje się przepisów działu IIa o postępowaniu odrębnym (art. 458¹ § 1 zd. 2 k.p.c.), co stanowi swoisty wyjątek od wyjątku. Niezależnie jednak od nowelizacji przepisów wydaje się, że o ostatecznym kształcie stosowania tych przepisów decyduje sąd lub przewodniczący, który – jak wynika z powyższego omówienia – ma duże możliwości uściślenia lub rozluźnienia przyjętego przez ustawodawcę systemu prekluzji postępowania dowodowego w sprawach gospodarczych. Pomimo wprowadzenia zmian art. 458⁵ § 1 k.p.c. nadal wymaga modyfikacji – tj. rozszerzenia obowiązku powołania przez pozwanego wszyst-

⁷⁴ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks..., tom 1, art. 458⁵, Nt 12.

⁷⁵ Zob. postanowienia SN: z 24 listopada 2009 r., V CZ 57/09, LEX nr 688061; z 21 lipca 2010 r., III CZ 22/10, LEX nr 852675; z 16 lutego 2011 r., II CZ 209/10, LEX nr 738553; z 6 lipca 2012 r., V CZ 25/12, LEX nr 1228460; wyrok SN z 8 października 2010 r., II PK 70/10, LEX nr 687017.

⁷⁶ T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks..., tom 1, *ibid.*

kich twierdzeń i dowodów także wtedy, gdy pierwszym pismem procesowym pozwanego jest sprzeciw albo zarzuty od nakazu zapłaty. Celowe również byłoby skorelowanie terminu, o którym mowa w art. 458⁵ § 2 k.p.c., z terminami do wniesienia odpowiedzi na pozew albo sprzeciwu bądź zarzutów od nakazu zapłaty – przez wprowadzenie określenia „nie krótszym niż dwa tygodnie” w miejsce obecnego „nie krótszym niż tydzień”.

Osobnym problemem w stosowaniu przepisów o odrębnym postępowaniu w sprawach gospodarczych jest kwestia krzyżowania się przepisów działu IIa z przepisami innych postępowań odrębnych przewidzianych w kodeksie postępowania cywilnego. O ile najczęściej krzyżujące się z postępowaniem w sprawach gospodarczych przepisy postępowania uproszczonego w obecnym brzmieniu nie przewidują odmiennych rozwiązań w przedmiocie koncentracji materiału dowodowego, gdyż art. 505⁷ k.p.c. umożliwia przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego w postępowaniu uproszczonym⁷⁷, o tyle bardziej skomplikowana jest sytuacja krzyżowania się z postępowaniem odrębnym z udziałem konsumentów. Ustawodawca nie udzielił wskazówek co do tego, które przepisy w takiej sytuacji mają pierwszeństwo, a krzyżowanie się tych dwóch rodzajów postępowań nie jest wykluczone np. w sprawach przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej (art. 458² § 1 pkt 7 k.p.c.). Dotyczyć to będzie spraw, w których np. pozwanym będzie nie tylko przedsiębiorca, ale i jego małżonek będący konsumentem, który poręczył weksel podpisany przez przedsiębiorcę⁷⁸. Wskazać przy tym należy, że art. 458¹⁵ § 1 k.p.c. przewiduje w tym przypadku „jednostronną prekluzję dowodową”, która dotyczy jedynie przedsiębiorcy w tym postępowaniu. Wydaje się, że w takiej sytuacji celowe jest stosowanie w sprawie przepisów o postępowaniu odrębnym z udziałem konsumentów – jako zawierającym postanowienia bardziej intensywne, o charakterze gwarancyjnym w stosunku do konsumentów; wskazane byłoby wszakże rozstrzygnięcie tych wątpliwości przez doprecyzowanie przepisów przez ustawodawcę.

Abstrakt

Przywrócenie odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych na mocy ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw nie oznaczało mechanicznego przywrócenia przepisów, które obowiązywały do 2 maja 2012 r. Materiał procesowy w tym postępowaniu koncentrowany jest w systemie

⁷⁷ Aczkolwiek art. 505² k.p.c. tylko wyjątkowo zezwala na przeprowadzenie posiedzenia przygotowawczego – dopuszczalnego w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

⁷⁸ Wyrok SN z 10 maja 2017 r., I CSK 477/16, LEX nr 2321895.

prekluzji dowodowej, uzupełnionym elementami dyskrecjonalnej władzy sędziego. Surowe konsekwencje prekluzji złączone zostały przez zastosowanie klauzul salwatoryjnych, w których przyjęto system wtórnej prekluzji. Zasadniczo materiał dowodowy powinien być przedłożony przez strony w pozwie lub odpowiedzi na pozew, co dotyczy strony reprezentowanej przez kwalifikowanego pełnomocnika; natomiast wobec strony niereprezentowanej w taki sposób zastosowano system pouczeń procesowych. Mimo nowelizacji przepisów postępowania odrębnego istnieje pilna potrzeba modyfikacji art. 458⁵ § 1 k.p.c. przez rozszerzenie obowiązku podania przez pozwanego wszystkich twierdzeń i dowodów pod rygorem ich pominięcia także wówczas, gdy pierwszym pismem procesowym pozwanego po doręczeniu odpisu pozwu jest środek odwoławczy, np. w postaci sprzeciwu albo zarzutów od nakazu zapłaty. Wątpliwości interpretacyjne wywołują również inne przepisy działu IIa, w tym art. 458¹ § 1 zd. 2 k.p.c., który nie zapobiega całkowicie krzyżowaniu się postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem z udziałem konsumentów, wymaga więc dalszego poprawienia. Powyższe kwestie omówiono szerzej w artykule, wraz z propozycjami określonych rozwiązań.

Słowa kluczowe: postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych, koncentracja materiału procesowego, prekluzja dowodowa, sędziowskie kierownictwo nad postępowaniem.

BIBLIOGRAFIA

Błaszczak Ł. (red.), System postępowania cywilnego, tom 2. Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2021.

Chrapoński D., Odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych – zarys regulacji, „Palestra” 2019, 11–12.

Dolecki H., Postępowanie cywilne, Warszawa 2006.

Dolecki H., Flaga-Gieruszyńska K. (red.), Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007 r., Warszawa 2009.

Dziurda M., Szrajner M., Postępowanie gospodarcze według nowych przepisów, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, 1.

Dziurda M., Zembrzusi T. (red.), Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego – konsekwencje zmian, Warszawa 2021.

Gajda-Roszczyńska K., System koncentracji materiału procesowego po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w postępowaniu zwyczajnym, „Polski Proces Cywilny” 2020, 1.

Karolczyk B., Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego a prekluzja procesowa w postępowaniu zwyczajnym przed sądem pierwszej instancji, „Przegląd Prawa Handlowego” 2012, 1.

Karolczyk B., *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013.

Laskowska-Hulisz A., Mielczarek B., *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu w sprawach gospodarczych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2022, 2.

Machnikowska A. (red.), *System postępowania cywilnego*, tom 6. *Postępowania odrębne*, Warszawa 2022.

Manowska M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, tom 1. Art. 1–477¹⁶, LEX/el. 2022.

Manowska M., *Sędziowskie kierownictwo postępowaniem [!] dowodowym w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 2023.

Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, tom 2. *Komentarz do art. 205¹–424¹²*, Warszawa 2019.

Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, tom 3. *Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020.

Markiewicz K. (red.), *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, Warszawa 2011.

Marszałkowska-Krześ E. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2024.

Rylski P. (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja k.p.c.? Uwagi na tle ustawy z 4.07.2019 r. zmieniającej k.p.c.*, Warszawa 2020.

Rylski P. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2022.

Rylski P. (red. nacz.), Olaś A. (red. cz. 3), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2023.

Szanciło T., *Prekluzja w postępowaniu gospodarczym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, 6.

Szanciło T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 1. Art. 1–458¹⁶, Warszawa 2023.

Szczurowski T., *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2019, 11.

Weitz K., *Czy sąd pomijając twierdzenia lub dowody, wydaje postanowienie?*, „Polski Proces Cywilny” 2012, 3.

Wengerek E., *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1958.

Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.

Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 1. Art. 1–366, Warszawa 2021.

Wiśniewski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom 2. Art. 367–505³⁹, Warszawa 2021.

Zembrzuski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, tom 1, Warszawa 2020.